

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

СИБІРЦЕВ В. В.

кандидат економічних наук

СОЛОВИХ А. Є.

кандидат економічних наук

Кіровоград

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Для потужного якісного прориву Україна повинна виростити армію фахівців, які готові до активної творчої діяльності, мають професійні навички, творчі здібності для їх реалізації і розвитку, високий рівень професійної компетентності, а також мають соціальну толерантність і комунікативність. Саме ці принципи повинні лягти в основу розробки стандартів вищої освіти. Оскільки сьогодні ринок праці України потребує появи принципово інших фахівців, ніж ті, яких у загальній масі випускають зараз установи вищої професійної освіти, керівники вищих навчальних закладів проводять активну роботу з розвитку технологій дистанційного навчання – як такої форми отримання освіти, при якій у навчально-виховному процесі використовуються кращі інноваційні засоби та форми навчання, основані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях [2].

Втілення проголошених принципів змушує освітні установи усіх рівнів йти шляхом зміни технологій освіти. Протягом багатьох років українська вища освіта базувалася на предметно-орієнтованій методології, що припускає пасивне засвоєння великого обсягу знань. Як підсумок, всупереч очікуванням, на виході випускники вищих навчальних закладів мають слабкі професійні навички.

Отже, очевидною стає необхідність переходу від предметно-орієнтованого до особово-орієнтованого освітнього процесу, що вимагає корінного перегляду в підходах до освітніх технологій. Ця необхідність стає ще гострішою у зв'язку із стрімким старінням знань, що отримувалися. Технології в усіх сферах діяльності змінюються настільки швидко, що вже сьогодні можна сказати – знання випускника вищого навчального закладу застаріють не пізніше, ніж через 2 роки.

Таким чином, успішна адаптація випускника у виробничому і соціальному середовищі потребує випереджаючої підготовки до реальної діяльності. Звідси перед освітнім співтовариством стоять завдання розробки технологій активного освоєння студентами знань і навичок, а найголовніше психологічна орієнтація випускників на їх придбання, усвідомлення їх як нагальної потреби, як деякої необхідної умови виживання у світі, що нестримно змінюється, усвідомлення відповідальності за власний добробут, професійний успіх і кар'єрне зрос-

тання. Такими технологіями активного, самостійного, свідомого засвоєння знань є технології дистанційного навчання – набір засобів і методів, які забезпечують проведення процесу навчання з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій [3].

Проте, на жаль, до цих пір рівень організації процесів дистанційного навчання у вищих навчальних закладах не відповідає сучасним вимогам, оскільки помилково під дистанційним навчанням в багатьох випадках ще й досі розуміють CD/DVD-диски з курсами по окремих навчальних дисциплінах, електронні версії підручників і тому подібне.

У контексті нових умов освіти Б. А. Агранович, П. А. Брусиловський, И. В. Гиркин, Г. В. Кедрова, А. М. Короткова, О. П. Крюкова, Е. А. Локтюшина, Ю. М. Насонова, Е. С. Полат, І. В. Роберт, Д. В. Смолина роблять опис моделей навчального процесу, в яких використовуються можливості новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (дистанційне навчання), що дозволяють ефективно організувати індивідуальну та колективну роботу викладачів і студентів, як учасників даного процесу.

Проте, на наш погляд, необхідною для виконання цього складного завдання умовою є розгляд процесу впровадження дистанційного навчання у вищому навчальному закладі з позицій саме системного підходу, який дозволяє комплексно досліджувати основні і допоміжні принципи функціонування системи, створювати концептуальні моделі і використовувати їх як основу організації процесів дистанційного навчання. За такого підходу створення й впровадження системи дистанційного навчання у вищому навчальному закладі в умовах інноваційного освітнього середовища вимагає розгляду комплексу обов'язкових компонентів забезпечення дієздатності даної системи.

Впровадження системи дистанційного навчання у вищому навчальному закладі неможливе без чіткої структуризації усіх компонентів, об'єднаних загальною цільовою функцією – забезпечення життєдіяльності даної системи, а саме: кадрового забезпечення, технічного забезпечення, програмного забезпечення, методичного забезпечення, організаційного забезпечення [4].

Кадрове забезпечення системи дистанційного навчання – викладацький склад, що залучається до проведення занять за дистанційною формою навчання і до розробки та поповнення бази навчальних матеріалів в даній освітній установі.

Будь-яке обговорення проблем якості дистанційної освіти неминуче стосується підбору і підтримки викладацького складу. Усі викладачі, які працюють у сфері дистанційної освіти (тьютори), повинні мати ступінь кандидата або доктора наук, а також проводити дослідницьку діяльність у сфері, безпосередньо пов'язаній з

курсом, що викладається; повинні також мати базові технічні здібності та навички спілкування он-лайн, що відповідають навчальному середовищу. Це – вміння користуватися комп'ютерами для групових занять он-лайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти і коментувати роботи студентів та повертати їх електронною поштою. Роль тьютора в дистанційному навчальному процесі займає велику роль, тому що тьютор не тільки повинен брати активну участь у житті групи курсу, але й надавати необхідні рекомендації та поради щодо поведінки учасників в групі дистанційного навчання. Тьютору необхідно бути на рівні зі слухачами, не треба бути лідером, необхідно разом зі слухачами будувати міцну команду для досягнення мети курсу.

Технічне забезпечення системи дистанційного навчання – обчислювальне, телекомунікаційне, супутникове, телевізійне, периферійне, розмножувальне, офісне та інше устаткування, а також канали передачі даних.

Програмне забезпечення системи дистанційного навчання – системні і прикладні програми і програмні комплекси, включаючи інструментальні середовища для створення навчальних програм і програмних комплексів.

Нагальною необхідністю для створення системи дистанційного навчання у вищому навчальному закладі сьогодні є створення «простої» програмної оболонки, якою б з легкістю користувалися як слухачі так і викладачі. При цьому викладачі могли б не відриватися від процесу створення, навчання, аналізу і вдосконалення курсів. З цих позицій спростити саму систему, спростити роботу з системою різних категорій користувачів, і, як наслідок, максимально наблизити слухача до викладача можливо лише за умов, коли система дистанційного навчання буде web-орієнтованою [1].

Методичне забезпечення системи дистанційного навчання – база навчальних матеріалів і методики дистанційного навчання.

Основним каменем спотикання в розвитку і популяризації дистанційного навчання є відсутність методичних розробок по підготовці навчальних матеріалів для систем дистанційного навчання. Оскільки, одним із завдань Болонського процесу є створення глобального освітнього середовища, головною перевагою якого є подання навчального матеріалу в уніфікованому вигляді та надання можливості студенту використовувати його у будь-якому місці і у будь-який час, створення комплексу навчально-методичних матеріалів, необхідних для організації навчання на основі дистанційних форм і методів посідає важливе місце серед організаційних аспектів впровадження систем дистанційного навчання у вищому навчальному закладі. Мова йде про різні форми подання навчального матеріалу в електронному вигляді. Це може бути простий електронний варіант курсу лекцій та методичних рекомендацій до виконання практичних робіт, який є електронною копією друкованого видання та електронний підручник (посібник), що запускається виконуваним файлом, або має web-інтерфейс і побудований на основі застосування різних рівнів інтерактивності, які призначено для самостійного оволодіння навчальним матеріалом і не передбачають

контролю з боку викладача за навчальною діяльністю студента (зберігаються на компакт-диску). А може бути електронний навчальний курс (дистанційний курс) – комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням дистанційних технологій під керівництвом викладача, який реалізується засобами Internet-технологій, відео конференцій, інших інтерактивних засобів і вимагає активного спілкування викладачів зі студентами, студентів між собою, у якому навчальний матеріал подається у структурованому електронному вигляді та зберігається на спеціальному навчальному порталі. Адже розробка дистанційних курсів для системи дистанційного навчання – це не просто перенесення існуючих у викладача друкованих матеріалів в електронну форму для занесення в систему дистанційного навчання і забезпечення учнів необхідними навчальними матеріалами. Дистанційний курс, призначений для системи дистанційного навчання, має бути побудований за блоково-модульним принципом (для узгодження програм дистанційного навчання з існуючими навчальними програмами, приведених до сучасних вимог і вимог Болонського процесу) у вигляді окремих тем, що утворюють логічно структуровану ієрархію, пристосовану для організації пошукової системи. Основний принцип розробки дистанційних курсів для системи дистанційного навчання – максимально повне опрацювання матеріалу, створення достатньої кількості внутрішніх і зовнішніх зв'язків, а також представлення навчального матеріалу у вигляді, найбільш ефективному для використання студентом у дистанційному навчанні (швидкий доступ учня до необхідної йому інформації і самостійне її вивчення в індивідуальному темпі). Перед створенням дистанційного курсу тьютору необхідно продумати важливі складові для створення ефективного курсу: спілкування, контроль і об'єктивне оцінювання (тестування). На відміну від технологічних форм заочного курсу, дистанційна освіта структурована навколо динаміки людського спілкування. Головна мета в створенні та проведенні дистанційного курсу – активне спілкування і взаємозв'язок студента й викладача. Протягом курсу студенти-учасники інноваційного навчально-виховного процесу мають можливість використовувати найрізноманітніші ресурси спілкування (електронна пошта, форум, чати тощо) [5].

З розвитком дистанційного навчання, коли спілкування між слухачем і викладачем відбувається не лицем до лица в навчальній аудиторії, а переважно за комп'ютерним терміналом на різних кінцях мережевого кабелю, про синхронні і асинхронні методи дистанційного навчання заговорили з точки зору прийнятності тих або інших методик для підвищення ефективності навчання. У практиці запровадження систем дистанційного навчання використовують методики синхронного та асинхронного дистанційного навчання. Методика синхронного дистанційного навчання передбачає спілкування слухача і викладача в режимі реального часу – on-line спілкування та припускає активну взаємодію викладача (тьютора) і слухача таким чином,

що викладач виступає свого роду «тягачем», що залучає і «тягне» за собою своїх учнів. Методика асинхронного дистанційного навчання застосовується, коли неможливе спілкування між викладачем і слухачем в реальному часі – так зване off-line спілкування. При асинхронній методиці дистанційного навчання більше відповідальності покладається на учня. Тут на перший план висувається самонавчання, індивідуальний темп навчання, регулювання цього темпу навчання. Викладач (тьютор) при асинхронній методиці дистанційного навчання виступає консультантом. Останнім часом більшість фахівців дійшли висновку, що найбільшій ефективності система дистанційного навчання досягає при використанні змішаних методик дистанційного навчання.

Організаційне забезпечення системи дистанційного навчання – форми організації навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання, положення, інструкції, накази, кваліфікаційні вимоги і інші документи, що регламентують організаційну структуру роботи системи дистанційного навчання вищого навчального закладу. Зокрема, співробітники центру дистанційного навчання вищого навчального закладу повинні тісно співпрацювати з представниками всіх інших навчальних підрозділів в процесі переведення традиційного курсу в галузь дистанційного навчання. Центр дистанційного навчання узгоджує методи викладання, проводить відбір і затвердження викладачів (тьюторів), надає технічну підтримку викладачам і студентам, координує вибір і застосування системного програмного забезпечення, організовує підтримку сервера та послуги Інтернет-провайдера.

ВИСНОВКИ

Таким чином, лише за умов системного підходу щодо структуризації компонентів забезпечення життєдіяльності системи дистанційного навчання, остання зможе вирішувати специфічні завдання, що ускладнені для досягнення в традиційному навчанні, а саме: посилення активної ролі студента у власній освіті; збільшення об'єму доступних освітніх масивів, надання можливості отримання вищої освіти незалежно від віддаленості від освітніх центрів; отримання можливості спілкування студента з викладачами-професіоналами, консультування у фахівців високого рівня незалежно від їх територіального розміщення; збільшення евристичної складової навчального процесу за рахунок застосування інтерактивних форм заняття, мультимедійних навчальних програм; можливість змагання з великою кількістю студентів, які навчаються в різних містах і країнах за допомогою участі в дистанційних проектах, конкурсах, олімпіадах; інтеграція вищого навчального закладу у світовий освітній процес. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Галіцин В. К., Сидоренко Ю. Т.** Програмні оболонки і пакети: Навч. посібник.– К.: КНЕУ, 2003.– 212 с.
2. **Гиркин И. В.** Нові підходи до організації навчального процесу з використанням сучасних комп'ютерних технологій // Інформаційні технології.– 1998.– № 6.– С. 44 – 47.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України від 20 грудня 2000 р.).
4. Критерії якості дистанційної освіти // Вища школа.– 2004.– № 1.– С. 92 – 99.
5. **Ken W. White, Bob H. Weight.** The online teaching guide.